

COMPLEXUL MUZEAL NAȚIONAL „MOLDOVA” IAȘI

IOAN NECULCE

BULETINUL MUZEULUI DE ISTORIE A MOLDOVEI

(serie nouă)

XIX

2013

Iași

2013

COLEGIUL DE REDACȚIE

Lăcrămioara Stratulat
Senica Țurcanu
Sorin Iftimi (secretar de redacție)
Cătălin Hriban
Zamfira Pungă
Tamilia Marin
Costică Asăvoaie
Ionuț Iațcu

Adresa redacției

Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași
Muzeul de Istorie a Moldovei
Piața „Ștefan cel Mare”, nr. 1
Iași, 700028, tel. 0232/213296, int. 180 sau 178

ISSN 1454-0754

COMPLEXUL MUZEAL NAȚIONAL „MOLDOVA” IAȘI
„IOAN NECULCE”. BULETINUL MUZEULUI DE ISTORIE A MOLDOVEI
(serie nouă)
XIX, 2013

SUMAR

<i>Abrevieri</i>	5
Vitalie JOSANU <i>Un episod al afirmării și consolidării statalității românești la răsărit de Carpați: Înființarea Mitropoliei Moldovei</i>	7
Cătălin HRIBAN <i>Sabia persecuției – fragmente din arheologia unei imagini culturale</i>	47
Dan FLOAREȘ <i>O „danie” a lui Iliăș Rareș către mănăstirea Voroneț (1551)</i>	83
Cătălin PUNGĂ <i>„Planul dacic” al lui Ioan Iacob Heraclid Despot (1561-1563)</i>	91
Sebastian-Dragoș BUNGHEZ <i>Problema navigației la Porțile de Fier în dezbaterile Parlamentului României (1899)</i>	101
Corneliu CIUCANU <i>Criza de succesiune guvernamentală din noiembrie 1937 și poziția principalelor partide politice</i>	121
Sorin IFTIMI <i>Casa Burchi-Zmeu din Iași, viitorul sediu al Muzeului Municipal</i>	141
Gheorghe BACIU <i>Palatul Mavrocordat din mahalaua Sărării de Sus</i>	159
Arcadie M. BODALE <i>Însemnări de pe cărțile și manuscrisul ce se păstrează la biserica Sf. Nicolae din comuna Aroneanu (Iași)</i>	169
Lucian SPIRIDON <i>Evacuarea instituțiilor culturale din județul Iași (1944)</i>	197

Aurica ICHIM <i>Dimitrie Papazoglu și cultura muzeală a secolului al XIX-lea</i>	203
Sorin IFTIMI <i>Portretistica pictorului Ludovic Stawski (1807-1896)</i>	217
Gheorghe SAMOILĂ <i>Un portret necunoscut al baronului Jacob de Neuschotz, bancher și filantrop al Iașilor</i>	253
Zamfira PUNGĂ <i>Documente privitoare la familia Prăjescu în colecțiile Muzeului de Istorie a Moldovei Iași</i>	259
Mădălin-Cornel VĂLEANU, Silviu VĂCARU <i>Moștenirea arheologului Constantin Dascălu</i>	275
Traian BIȚA <i>Despre acceaua lui Ion vodă (1573)</i>	303
Ion COJOCARU, Ana DAVIDEANU <i>Muzeul de Istorie Naturală Iași. De la „Cabinetul elefantului” la sala „Alexandru Ioan Cuza”</i>	313

ABREVIERI

AAR MSI	Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, București
AIIAI	Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”, Iași
AIIAX	Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” (serie nouă), Iași
AΔAY	Arheologični Doslidžennja L'vivskogo Universytetu
AMAE	Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, București
ANI	Arhivele Naționale Iași
ANIC	Arhivele Naționale Istorice Centrale, București
ArhGen	Arhiva Genealogică, Iași
Arh.Mold.	Arheologia Moldovei, Iași
BCMI	Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, București
BOR	Biserica Ortodoxă Română, București
BSNR	Buletinul Societății Române de Numismatică, București
CI	Cercetări istorice, Iași
CMH	The new Cambridge Medieval History
CN	Cercetări numismatice, București
DIR	<i>Documente privind Istoria României</i> , București
DRH	<i>Documenta Romaniae Historica</i> , București
ÉBPPB	Études Byzantines et Post-Byzantines
FHDR	Fontes Historiae Daco-Romaniae, București
IN	„Ioan Neculce” – Buletinul de Istorie a Moldovei (serie nouă), Iași
Mem. Antiq.	Memoria Antiquitatis, Complexul Muzeal Piatra-Neamț
Hierasus	Hierasus. Muzeul Județean Botoșani
MBR	<i>Monede și bancnote românești</i> , București
MMS	Mitropolia Moldovei și Sucevei, Iași
REB	Revue des Études Byzantines, București
RIAF	Revista de Istorie, Arheologie și Filologie, Chișinău
RIR	Revista Istorică Română, București
RIS	Revista de Istorie Socială, Iași
ICPA	Polnoe sobranie russkih letopisej, Moskva
SCIA	Studii și Cercetări de Istoria Artei, București
SCN	Studii și Cercetări Numismatice, București
SMIM	Studii și Cercetări de Istorie Medievală, București
Studii	Studii. Revistă de Istorie, București
Tyragetia	Tyragetia. Revista Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, Chișinău
ЗООИД	Zapiski Odesskago Obščestva Istorii i Drevnostej, Odessa

UN PORTRET NECUNOSCU AL BARONULUI JACOB DE NEUSCHOTZ, BANCHER ȘI FILANTROP AL IAȘILOR

Gheorghe SAMOILĂ

Baronul Jacob de Neuschotz a fost un personaj interesant al a Iașilor din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, prea puțin cunoscut astăzi. În anul 2010 am dedicat o lucrare specială vieții și activității sale, pentru a reda dimensiunile reale ale acestei personalități¹. Între timp, au apărut câteva imagini noi privitoare al familia Neuschotz, pe care am simțit necesitatea de a le comunica, în paginile de față.

Jacob de Neuschotz s-a născut în 1817, într-o familie săracă de evrei din orașelul Herța, aflat la nord de Dorohoi. Inteligent și foarte ambițios, Neuschotz ajunge un respectat și influent bancher, fiind foarte implicat în viața economică, social-culturală a timpului său din Regatul României.

Baronul este cunoscut, de asemenea, ca un mare filantrop al vremii sale. Acesta a ținut la Iași un orfelinat pentru băieții evrei, unde aceștia primeau o educație aleasă. El s-a îngrijit de concetățenii săi evrei și ne evrei să se emancipeze cultural și moral. A trimis la studii, în străinătate – la Berlin, Viena sau Paris – tineri înzestrați intelectual, iudei, dar și creștini, pentru a studia comerțul, dreptul sau medicina. Jacob de Neuschotz a construit, la Iași, *Templul de rugăciune „Beth-Jacob“*, singurul lăcaș de rugăciune reformat, pentru emanciparea religioasă a coreligionarilor săi mozaici, etc. Prin testament, baronul-filantrop a lăsat Academiei Române un fond important de bani pentru acordarea unui premiu care i-a purtat numele și care recompensa pe autorii celor mai merituoase cărți publicate. De asemenea, tot prin voință testamentară, el și-a lăsat parte din avere institutelor de caritate din Iași, în folosul celor mai nevoiași cetățeni ai urbei, indiferent de originea religioasă sau etnică.

Jacob de Neuschotz a fost onorat cu cele mai înalte distincții românești și străine ale vremii. Wilhelm al Germaniei îi acordă statutul nobiliar și deci dreptul de a se intitula „von”, împăratul Franz Iosef al Austro-Ungariei îi conferi titlul de cavaler al Ordinului omonim („Franz Iosef”), regele Carol I al României, l-a onorat cu Ordinul „Coroana României” și îl numi cavaler al Ordinului „Steaua României”, regele Milan Obrenovici al Serbiei i-a conferit Ordinul „Takova”. Cu toate acestea, Parlamentul României s-a împotrivit solicitării lui baronului Neuschotz prin care cerea împăământenirea sa, și dobândirea drepturilor depline de cetățean român.

Văduva baronului, Adelaida de Neuschotz, a continuat opera filantropică a soțului său, remarcându-se și ca o susținătoare a oamenilor de artă, pictori sau muzicieni. Aceasta a

¹ Gheorghe Samoilă, *Jacob de Neuschotz – viața și faptele în texte și documente*, Editura Stef, Iași, 2011.

găzduit expoziția personală din 1901 a pictorului Octav Băncilă în palatul Neuschotz (azi complexul hotelier Select din Iași). Expoziția a cuprins multe tablouri inspirate din viața grea a evreilor săraci din Târgu Cucului². Lucrări ale lui Băncilă, ce abordează această tematică, se păstrează și în colecțiile Pinacotecii ieșene.

Alt loc din Iași legat de Jacob de Neuschotz, este Vila *Mon repos*, din Copou (astăzi, Muzeul „Mihail Sadoveanu”)³, unde acesta a murit la 25 august 1888, în vârstă de 71 de ani. Baronul Neuschotz a fost onorat de către ieșeni și de către autorități cu funeralii impresionante. Mormântul său se află în cimitirul evreiesc din Păcurari.

În cartea sa *Iașii de odinioară* scriitorul și publicistul începutului de veac XX, Rudolf Suțu face un portret lui Jacob de Neuschotz și soției acestuia, baroneasa Adelaide. „Casa de bancă Neuschotz, a fost unde astăzi e Administrația Financiară. Birourile se aflau la etajul de jos, iar sus ședea baronul de Neuschotz. În fiecare sâmbătă, baronul împărțea la săraci pâine și bani. Se așeza în balconul caselor sale, care era pe atunci deasupra unei bolte, sub care treceau trăsurile și de aici el singur făcea pomană la săraci. Soția baronului, d-na Neuschotz, era o distinsă femeie, în relații cu lumea bună din Iași, din acele vremuri. Era foarte cultă. Amândoi soții, au înființat Orfelinatul și Templul care le poartă numele. În timpul verii, ei își petreceau timpul la vila lor din dealul Copoului, fosta casă Kogălniceanu, actuala proprietate a d-lui. Mihai Sadoveanu. În etajul de jos al caselor Neuschotz se afla și vechea antiquarie Kuperman”⁴.

Un portret înfățișându-l pe baronul Jacob de Neuschotz, tablou necunoscut până acum, se află în posesia moștenitorilor acestuia din Florența, Italia. Foarte probabil să fi fost pictat la Iași, după anul 1880 dar, bineînțeles, înainte de decesul celui portretizat, anul 1888. Din păcate, tabloul este nesemnlat și nedatat⁵ (Fig. 1).

În anul 1910, tabloul a parcurs drumul de la Iași la München, o dată cu repatrierea, în Germania, a văduvei Adelaida, baroneasă de Neuschotz, împreună cu cele două fiice, Rosa și Violetta Neuschotz. După moartea baronesei și a fiicei sale Rosa, tabloul a ajuns, la Roma, în Italia, la fiica supraviețuitoare, Violetta Neuschotz, căsătorită Montel. Acest tablou, împreună cu alte tablouri, portrete de familie, se află, după cum am spus, în custodia moștenitorilor italieni ai baronului. Sperăm ca între acestea să se mai păstreze și portretul în mărime naturală făcut Adelaidiei Neuschotz de către maestrul Octav Băncilă, lucrare considerată pierdută. Adresăm un cuvânt de mulțumire domnului avocat Giacomo Pansolli din Milano, care este stră-strănepotul baronului Jacob de Neuschotz și care ne-a pus la dispoziție, cu multă amabilitate, fotografia după tabloul ilustrului său înaintaș.

În afară de portretul baronului Iacob de Neuschotz, am intrat în posesia unor imagini după alte portrete reprezentând pe membri familiei acestuia; picturile se află în posesia descendenților baronului, care locuiesc în Italia, la Roma. Primul portret, reprezintă două

² O parte din lucrările cu acest subiect, pictate de Octav Băncilă, se regăsesc în colecțiile Muzeului de Artă din Iași.

³ Este vorba despre casa construită de Mihail Kogălniceanu, locuită mai târziu și de scriitorul Mihail Sadoveanu. Astăzi, găzduiește Muzeul „Mihail Sadoveanu”.

⁴ Rudolf Suțu, Rudolf, *Iașii de odinioară*, Iași, Tip. Lumina Moldovei, vol.1-2, 1923-1928, p.140-141. Este publicat și un portret al baronului Neuschotz, foarte asemănător cu pictura prezentată aici.

⁵ Faptul că tabloul este nesemnlat și nedatat ne poate duce cu gândul și la posibilitatea ca el să fie o copie. În această eventualitate, tabloul putea să fie pictat și postum.

fetițe; este semnat de autor fiind localizat și datat: „Dresden (1)896” (în dreapta sus). Acestea sunt Violetta Neuschotz-Montel și Rosa Neuschotz, fiicele baronului, din a doua sa căsătorie, cu nemțoaica Adelaida Neuschotz (Fig. 2).

Un alt portret o înfățișează pe Mina Rosenberg născută Neuschotz, care este nepoata baronului Neuschotz, după un fiu al său, Chaim, din prima căsătorie cu Fanny Neuschotz (Fig. 3). Și aceste tablouri de familie se afla în posesia moștenitorilor baronului care locuiesc la Roma.

Mai interesantă este o altă nepoată a baronului, Violetta Neuschotz-Montel, care era cunoscută în epocă și ca traducătoare (din limba germană în limba italiană) a operei literare a Reginei Elisabeta a României, publicată sub pseudonimul literar *Carmen Sylva* (Fig. 4).

One previously unknown portrait of baron Jacob de Neuschotz, banker and philanthropist in Iasi

Abstract

Baron Jacob de Neuschotz (1817-1888) had modest origins, but he became an influential banker, very involved in the economic and social-cultural life of the city of Iași, the former capital of the Moldavian Principality. He stood up as a great philanthropist, founding an Orphanage and a Reformed Jewish Temple, granting scholarships for both Jewish and Romanian outstanding students. He made a significant donation to the Romanian Academy, which funded the “Jacob Neuschotz” Award for Literature.

Jacob de Neuschotz was also the chairman of the Jewish Alliance and the first consul (honorary) of the United States Iași. The present paper presents a previously unknown portrait of Jacob de Neuschotz, as well as the portraits of his daughters and nieces.

These paintings are oil on canvas and are preserved by the baron’s descendants, now living in Italy.

Fig. 1 Baronul Jacob de Neuschotz

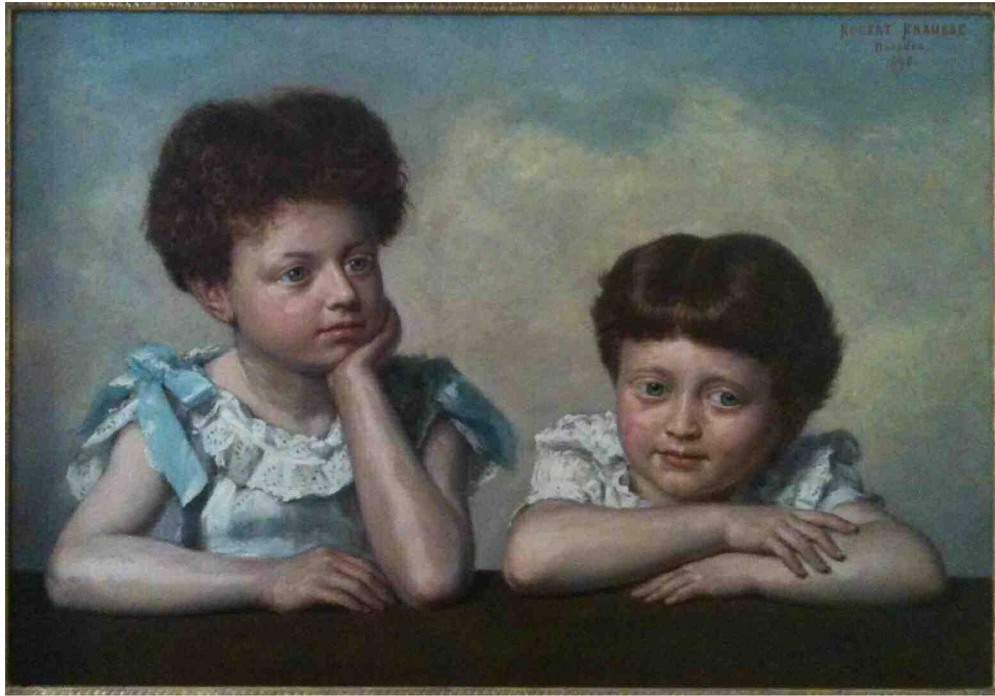

Fig. 2. Rosa Benedicta și Violetta Neuschoz 1896

Fig. 3 Minna Rosenberg

Fig. 4. Violetta Neuschotz